

*A földi lét völgykatlanába zárva
Fulladozom, megbénít végzetem,
Betemetett a napok lavinája,
Mint rabigát, vetném le életem.*

*Sírmélyi-néma téli menedékem.
Mit ajkaimra a halál havaz:
Viruljak dérlepett szíromfehéren,
Ne adjon mást se Isten, sem tavasz.*

1925. január 11.

Ház

*Bojtorjános, kamillás
ez a ház — alig is ház.
A nehézsúlyú árnyak
nem e földi szemével.
Ház — a városnak háttal,
a bozót sűrűjében.*

*Macimódra — de kedves,
disze — szarvasoké,
e kis házból a lelkek
raja néz kifelé —*

*minden ablakon át! Itt
valamennyi világot —
ami ablak — ikon lett,
ami arc — csupa romkert
meg aréna... Amott a
lakató lak: a vén
szelídgesztenye lombja,
meg egy ablak — enyém.*

*Meg az ingek! E széttett
karok úgy hadonásznak!
Csupa gyűrt, csupa tépett!
Faliképe csatának.*

*Csa-ta zaj-lik a lé-tért.
Napon-éjeken átal,
küldve ing-seregét, még
küzd e ház a halállal.*

*Nem uras, hanem árva,
süteménye sütetlen.
Nem irigyek e házra
a hajléktalanok sem.*

*Nem utálja a tornyot,
min aludt, a madár...
Ha a nép dühe tombol,
ez a ház hazavár!*

1935. július 27. és szeptember 10. között

fordította: BAKA ISTVÁN

Ha valaki óvatosan fogalmaz, taktikusnak vagy mértéktartónak szokás nevezni. Käfer István a magyar—szlovák szellemi kölcsönösségről frott tanulmánykötete első pillantásra óvatos könyv, mégsem illik rá sem az egyik, sem a másik jelző, inkább objektívnek nevezném. A magyarországi szlovák irodalomtörténész tanulmányaiban a barokktól napjainkig kíséri végig azt a folyamatot, hogyan tette lehetetlenné a történelem a két nép szimbiózisát, s miként hatott ez a szellemi életre.

Käfer nem kényszerű, hanem természetes együttéléstről ír a két nép viszonylatában, visszatekint egy elfeledett fogalomra, a *literatura hungaricára*, mely minden fontossági sorrendet mellőzve magába foglalta a Magyarország területén élő népek irodalmát. Pázmány Péter például a három részre szakadt ország királyi harmadában igen fontosnak tartotta a szlovákok rekatolizálását, hisz politikai súlyuk e térségben meghatározó volt. Ezzel nagy mértékben hozzájárult a szlovák irodalmi nyelv kialakulását segítő egyházi reform elindításához. Nehéz rekonstruálni a nemzetek együttélésének „archaikus” formáját, de a szerző néhány példával próbálja illusztrálni, hogy a szlovákság életében milyen jelentős eseménynek számított a Rákóczi szabadságharc. Egy szlovák költő a következőképpen siratta a bukást: „Megváltozott a mi Magyarhonunk / már lehanyatlott, senyved / könnyezik fiaieért.” A magyar szabadságküzdelmek eredményesége nagyban függött attól, hogy a hazai nemzetiségeknek mit ígértek az együttműködésért, s ebből mennyit tartottak meg.

A politikai bizalmatlanság a két értelmiség közti szakítást eredményezte. A reformkorban már kevesen vallották Széchenyi István nézeteit a nemzetiségekről: „Nyújtsatok azért kezet, drága Hazafiak, egy honnak különböző nemzetiségű, de mégis rokon fiai, rokon reményei, s ne hagyjátok magatokat tőlük, a lányvelejűek ama csoportjai által elidegeníteni, — kik ügyüknek használni akarván — rajtatok oly sokszor méltatlankodnak. Maradjatok tehát ti, honunknak nem-magyar lakosai, származásotokhoz és nyelvetekhez hívek!” Később Széchenyi álmait a szlávok diadalának látomása teszi nyomasztóvá a szabadságukért küzdő magyarok felett, mégis a nemzetiségek, főként a tótok védelmére kel. Hosszú távon a gyötrelmes álmok beigazolódtak, ám elveinek helyességét sem vitathatjuk a történelem ismeretében. A mai napig feloldatlan maradt e dilemma a magyar történelemszemléletben. A Monarchia bukása nem hogy megoldást jelentett volna e súlyos problémára, hanem felerősítette az ellentétet. A trianoni béke bármilyen meglepő, katasztrófa a szlovákok számára is, hiszen nem tudtak mit kezdeni a hirtelen rájuk szakadt kisebbségekkel, az államszervezés felelősségével, egy csonka területtel, mely szervesen kötődött a volt államalakulat gazdaságához. *A szlovákoknak is van Trianonjuk* című írás Ladislav Kovač esszéjéből idézi a következő gondolatokat: „Magunk mondunk le országunk történelméről, lemondunk Magyarhon királyairól, akik éppúgy a mi királyaink is, mint a magyaroké. A szerencsétlenül romantizáló nemzet fájdalmas filozófiájának megfelelt az ezeréves szolgaság demoralizáló mítosza, és ennek következményeként a történelemkép deformálása, a Nagymoráviáról, Csák Mátéről, sőt mi több, a kollári változatban, a Szláv Óitáliáról szőtt álmokkal.”

Trianon azonban a magyar gondolkodásban is torzulásokat eredményezett. Horthy, Rákosi és Kádár nemzetiségi politikája csak módszereiben különbözött, törekvéseit illetően mindegyik az asszimilációt tartotta végső megoldásnak. A magyarországi nemzetiségek — éppúgy mint a külföldi magyarság — csak anyanyelvét és nemzeti irodalmát tanulhatta az elemi iskolától a felsőfokú oktatási intézményekig. Talán ez a fő indoka annak, hogy a magyarországi szlovákság képviselői — a többi nemzetiséghez hasonlóan — költők, írók, tanárok. A magyarországi szlovák irodalom képviselői helyzetüknél fogva kettős szerep betöltésére kényszerülnek: megpróbálják felhívni a közvélemény figyelmét arra, hogy nemzetük a klinikai halál állapotába jutott, s ezt egyéb fórumok hiányában szépirói munkásságuk keretein belül kell elmondaniuk. A kisebbségek fennmaradása létkérdése minden ország számára, mert csak így kerülheti el, hogy szomszédai zsarolhassák. Megengedhetetlen az a politikai retorika, mely csak a természetes és erőszakos asszimiláció fogalmát ismeri. Ha a végletes leegyszerűsítések helyett a részletekben keresnénk kérdéseinkre a választ, lehetővé válna, hogy „nyomorúságunkat ne varrjuk régi recept szerint egymás nyakába, hanem egyesítsük jó szándékainkat, és akkor — az anyagiak hiánya ellenére is — megállhat a hazai szlovákság asszimilálódása is.” „Käfer könyve jól ábrázolja azt a kelet-európai helyzetet, melyben minden nemzet megalázva és kiszolgáltatva érzi magát. Ebben a helyzetben nem a sebek mélységének a vizsgálata az elsődleges, hisz mindenki a maga fájdalmát érzi a legnagyobbak. A kötet minden tanulmányából kiviláglik, hogy ha valaki két kultúrát vizsgál, mindkét fél érzékenységét is figyelembe kell vennie. Meggyőződésem, hogy annak ellenére, hogy Käfer átgondolt és igényes tanulmányai szem előtt tartják ezt a szempontot, szemléletével kisebbségben fog maradni. Egy kisebbségi szerző esetében ez talán nem is olyan szokatlan.

SZINCSONK GYÖRGY